

ISSN 2181-922X

O‘ZBEKISTON:

TIL VA MADANIYAT

ADABIYOTSHUNOSLIK

2025 Vol. 2 (2)

www.literature.tsuull.uz

Bosh muharrir: Shuhrat Sirojiddinov

Bosh muharrir o'rinbosarlari: Nurboy Jabborov
Bahodir Karimov

Mas'ul kotib: Sohiba Madirimova

Tahrir kengashi

Nusratulla Jumaxo'ja, Iqboloy Adizova, Abdulla Ulug'ov, Dilnavoz Yusupova, Islom Yoqubov, Qo'ldosh Pardayev, Umida Rasulova, Akrom Dehqonov, Olim To'laboyev, Tozagul Matyoqubova, Shermuhammad Amonov, Shahlo Hojiyeva, Orzigul Hamroyeva, Ilyos Ismoilov, Sohiba Umarova, Gulbahor Ashurova, Ilhom Sayitqulov, Gulzoda Soatova, Dildora Rahmonova, Zilola Shukurova, Furqat To'xtamurodov, Sarvinoz Rasulova.

Jurnal haqida ma'lumot

“Adabiyotshunoslik” – “O'zbekiston: til va madaniyat” jurnalining adabiyotshunoslik yo'nalishidagi seriyasi bo'lib, yilda to'rt marta nashr etiladi.

Jurnalning **“Adabiyotshunoslik”** seriyasida o'zbek va jahon adabiyoti tarixi, xalq og'zaki ijodi, adabiyot nazariyasi, o'zbek mumtoz adabiyotining qo'lyozma manbalari va matnshunoslik muammolari, jadidchilik va jadid adabiyoti, zamonaviy adabiy jarayon, adabiy tanqid hamda qiyosiy adabiyotshunoslik yo'nalishidagi eng yangi tadqiqotlar e'lon qilinadi. O'zbek va jahon adabiyotshunosligi erishgan so'nggi yutuqlari aks etgan ilmiy maqolalarni nashr etishga alohida diqqat qaratiladi. Maqolalarning ilmiy saviyasi va tahliliy quvvati yuqori bo'lishiga e'tibor beriladi.

“Adabiyotshunoslik” seriyasida O'zbekiston va xorijiy davlatlarning e'tirof etilgan atoqli olimlari, oliy o'quv yurtlari professor-o'qituvchilari, doktorantlar, mustaqil izlanuvchilar hamda magistrantlarning ilmiy maqolalari nashr etiladi.

“Adabiyotshunoslik” seriyasi 2022-yil yanvar oyidan chiqq boshlagan.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

O'zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

Email: adabiyotshunoslik2022@gmail.com

Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz

www.literature.tsuull.uz

MUNDARIJA

MUMTOZ ADABIYOT TARIXI

Iqboloy Adizova

Millatni uygʻotuvchi kuch5

Shermuhammad Amonov

Ahmad Tabibiyning mustazod sheʼrlarga bogʻlangan taxmislari 20

Furqat Toʻxtamuratov

Muhsiniy sheʼriyatida qoʻllangan maʼnaviy sanʼatlarning ijodkor gʻoyaviy niyatini ochishdagi oʻrni38

Hulkar Sulaymonova

“Rasailu-l-Xorazmiy” asarining qoʻlyozma nusxalari geografiyasi52

Sanobar Muxamedxodjayeva

Alloma Mahmud Zamaxshariy va uning ijodiy faoliyati64

Aziza Muratova

Alisher Navoiy ijodida Yusuf (a.s.) obrazi75

Aziza Almardonova

Orifona gʻazallarda nafs tarbiyasi85

Nargiza Boymuratova

Lutfiy sheʼriyatida orif obrazi94

Kamola Allanazarova

Sheʼriyatda davr muammolari va maʼrifat talqini105

Nafisa Tuxsanova

Saʼdulla Siyoyevning “Shaybonixon” obrazini yaratishda badiiy mahorat117

Mubina Abbasova

Yangi Oʻzbekiston boburshunosligi123

ZAMONAVIY ADABIYOT MUAMMOLARI

Abdulla Ulugʻov

Badiiy asarda adabiy qahramon portretining oʻrni va ahamiyati132

Islomjon Yoqubov

“Jaloliddin Manguberdi” dramasi badiiy jozibasini208

Umida Rasulova

Hikmatlarda odam va olam konsepsiyasi221

Tozagul Matyoqubova

Fikr va tuygʻuni yagona rakursda uygʻunlashtirgan shoir230

Sarvinoz Rasulova

Tohir Malik asarlarida qatagʻon qurbonlari taqdirining aks etishi241

Matluba Norbaboyeva

Oʻzbek xalq maqollarida yetimlik motivi talqini251

Usmonova Sharifa

Muhammad Alining “Mangu quyosh” romanida obrazlar xilma-xilligi260

Sarvinoz Rasulova, Madina Bolliyeva

Balladada tuygʻu tasviri270

Oygul Matkurbanova

Qamchibek Kenja hikoyalarida ayol obrazi279

Dilovar Nurmurodova

Abdurashid Nurmurodov ijodida urush mavzusining aks etishi291

Shalola Davletova

Borxes ijodining falsafiy talqini300

Maʼrifat Alimqulova

Mamatqul Hazratqulov hayoti va ijodiga chizgilar309

Habiba Ergasheva

Faxriyorning sheʼriy tarjimalari320

Muharram Ibodullayeva

Biografik metodning badiiy asarni oʻrganishdagi imkoniyati ...330

Lutfiy she'riyatida orif obrazi

Nargiza Boymuratova¹

Abstrakt

XV asr birinchi yarmi o'zbek she'riyati adabiyot tarixida g'azallarda obrazlar olamining xilma xilligi, ulardagi irfoniy va tasavvufiy tushunchalari bilan o'zining salmoqli o'rniga ega. Bu davrda yashab ijod etgan: Sakkokiy, Lutfiy, Atoyi va Gadoiylarning ijodi alohida ajralib turadi. Irfoniy va tasavvufiy timsollarning asl ma'nosini bilmay turib bu davr shoirlari ijodidagi asl mazmunni anglab bo'lmaydi.

Ushbu maqolada bu davrda yashab ijod etgan Lutfiy g'azallaridagi orif obrazi tahlil qilinadi. Irfoniy g'azallardagi obrazlarga yuklatilgan ma'nolar misollar bilan yoritiladi.

Kalit so'zlar: *Mavlono Lutfiy, g'azal, irfon, orif obrazi, timsollar olami, irfoniy-tasavvufiy tushunchalar, istilohlar, mazmun, badiiy talqin.*

Kirish

Adabiyot va tasavvufning qo'shilishidan hosil bo'lgan muhim obrazlardan biri orif obrazidir. XIV – XV asrlarda ijod qilgan ko'plab shoirlar qatori Lutfiy ham o'z she'rlarida irfoniy ma'nolarni badiiy ifodaladi. Lutfiyning lirik qahramoni bir qarashda faqat telba oshiqdek ko'rinsa-da, u o'rni-o'rni bilan ilohiy ma'rifatdan so'z ochadi, dunyoning mohiyati va Haqqa yetishish asroridan ta'lim beradi. Olam va undagi narsalarni anglash orqali Yaratgan qudrati va azamatini idrok etishga, ma'nan yuksalib axloqni sayqallashga undaydi.

Soching salosili Lutfiyni chekti haq sori,
Majoz ulandi haqiqatqa, muntaho bo'ldi [Lutfiy 2012, 300].

Ya'ni, (ey yor) soching zanjiri Lutfiyni Haq tomon tortdi, shu bois majoz haqiqatga ulanib, muntaho (hosil) bo'ldi.

Bu baytning yuzaki mazmuni. Uni Lutfiy nazarda tutgandek tushunish uchun soch, majoz, haqiqat va muntaho atamaları anglatadigan ramziy ma'nolarni bilish lozim.

¹ Boymuratova Nargiza Bozorboyevna – Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti mustaqil tadqiqotchisi.

E-mail: nargizaboymuratova84@gmail.com

ORCID ID: 0009 0008 26270603

Iqtibos uchun: Boymuratova N.B. 2025. "Lutfiy she'riyatida orif obrazi". *O'zbekiston: til va madaniyat*. 2(2): 94-104.

Soch salosili – soch zanjiri, umuman, zulf deganda so'fiylar, odatda, jamoliy sifatlar va jaloliy tajalliyotni nazarda tutishadi, chunki u Mutlaq jamolga yetishishdan to'sib turadi. Ayrim so'fiylar zulf deganda ilohiy jazbani ham nazarda tutishgan. Ba'zan kufr zulmati, shariat uqubatlari, tariqat mushkulliklari, haqiqat mashaqqatlari ham zulf deb ataladi [Guharin Sayyid Sodiql 1380, 169].

Haqiqat – Alloh, baqo, oxirat. Haqning solikdan sifatlarini ko'tarib o'rniga o'z sifatlarini qo'yishini ham shunday nomlashadi [Uludag' Suleyman 2016, 152].

Majoz – haqiqatga yetishish vositasi, ko'prigi; foniy, o'tkinchi; dunyo ma'nolari ham mavjud [Uludag' Suleyman 2016, 239].

Muntaho – intiho, yakun demak yoki muntahiy yetishgan maqomning nomi.

Muntahiy deb suluk darajalarini bosib o'tgan, komil shayx nazorati ostida tariqat maqomlarini mukammal o'tagan, haqiqiy tavhid va hayotiy ma'rifatni qo'lga kiritgan kishidir. Bunday shaxslar "arbobni nihoyat" deb atalgan. "Arbobni nihoyatning zohir-u botini Xudo bilan istiqomat qiladi, ruhlari nafs zulmatidan xalos bo'ladi, qurb bisotida qadam bosadi, jonlari oliy maqomga taalluqli bo'ladi, hoy-u havas otashidan sokin bo'ladilar, botinlariga ilm singdirilgan bo'ladi, ular uchun oxirat ma'lum bo'ladi" [Guharin Sayyid Sodiql 1380, 368]. Qisqasi, muntahiy – tasavvuf shayxi, piri komil bo'lib, u bir umr intilgan maqomi – haqiqatga yetishgan, shu bois u yetishgan maqom muntaho (intiho) deyiladi.

Mazkur timsollarning so'fiyona ma'nolaridan kelib chiqilsa, Lutfiy yuqoridagi baytda shunday degani oydinlashadi: Ey yor, ilohiy tajalli, jazba (soching salosili) meni Alloh tomon yetakladi, shu tariqa o'tkinchilik, fano (majoz yo'qolib) Allohga, baqoga (haqiqatga) ulandi, oqibatda tavhid, oliy haqiqat (muntaho) hosil bo'ldi.

Mana shunday irfoniy ma'nolarni she'rlari qatiga singdirgan va bu haqda yuqoridagi baytda bo'lganidek aniq ishoralar bergan shoir – Lutfiy ijodini irfoniy ma'nolar nuqtayi nazaridan tahlilga tortish, shoir ijodidagi orif obrazi namoyon bo'lgan o'rinlarni o'rganish mavjud qarashlarni to'ldirishi, ayrimlarini yangilashi va ijodkor ko'zda tutgan asl haqiqatni ro'yobga chiqarishi bilan nihoyatda ahamiyatlidir. Bu, shubhasiz, Lutfiy she'riyatiga yangicha va o'zgacha nigoh bilan qarashni taqozo qiladi. Holbuki, mustaqillikkacha bo'lgan davrda Lutfiy ni dunyoviy ishqni kuylagan shoir sifatida talqin qilishdi, davr taqozosi bilan adibning irfoniy she'rlariga yuzaki baho berildi. Ammo o'sha davrda shoir ijodini o'rgangan adabiyotshunoslar ham Lutfiy irfoniy ma'nolarni qalamga olganini yaxshi tushunishgan.

Jumladan, Sodir Erkinov Lutfiy she'riyatining ayni jihatini tasdiqlab yozadi: "Lutfiy g'azallarining mavzulari rang-barang. Biroq ulardagi maqsad komillikka yetishuv yo'lida sa'y-u harakatda bo'lgan insonni ulug'lash. G'azallar markazida turgan lirik qahramon avvalo koinot sirlaridan voqif bo'lgan bilimdon, din-u diyonatni muqaddas bilgan e'tiqod egasi, ma'naviy poklikning himoyachisi, tabiatning maftuni, muhabbat tuyg'ularining fidoiysidir"[Lutfiy 2012, 7]. Mana shu kabi asoslarga ko'ra Lutfiy she'riyatida orif obrazi tasviri va talqinlarini ilmiy asosda tekshirish mumkin.

Asosiy qism

Mavlono Lutfiy orif shoir ekan uning ijodida orif obrazining bo'lishi ham mutlaqo tabiiydir. Orif – ilohiy ma'rifat sohibi bo'lgan kishi. Ana shunday sifatlarni o'zida mujassam qilgan adabiy asar yoxud lirik asar qahramoni orif obrazi deyiladi. Lutfiyning lirik qahramoni xarakterida oriflik xislati mujassam, bu fazilat g'azallarda goh boshdan oyoq badiiy talqin etilsa, goh muayyan g'azalning tarkibida o'rtaga tashlanadi, oshiqona kayfiyat bilan qorishiq holda ifodalanadi. Bunday o'rinlarda Haqni tanish, u haqda mushohada yuritish va mohiyatni anglash istagi yaqqol namoyon bo'lib turadi. Lutfiy she'riyatidagi orif obrazi, asosan, mana shunday o'rinlarda badiiy gavdalanadi.

Lutfiy lirik qahramonining orifona qiyofasi uning hamd va na't g'azallarida bo'rtib ko'zga tashlanadi. Lutfiy she'riyatidagi hamd va na't g'azallarda shoir tasviridagi orif obraziga xos jihatlar ancha yaqqol namoyon bo'ladi. Bu jihatdan olib qaraganda Lutfiy "Devon"idagi ilk hamd g'azal ayniqsa e'tiborli.

Ma'lumki, hamd g'azallarda Allohga sano aytiladi. Lutfiy "Devon"idagi ilk g'azal hamdning tavhid hamd turiga mansub bo'lib, unda asosiy e'tibor Allohning bir-u borligini turli tafsilotlar bilan dalillashga qaratiladi. Mana shu jarayonda Lutfiy lirik qahramonining orifona saviyasi va dunyoqarashi ravshan ko'zga tashlanadi:

Ey ikki jahon birliging isbotig'a go'yo,
Zarroti jahon mazharida kun kibi paydo [Lutfiy 2012, 412].

Ya'ni, ey ikki jahon yakka-yu yagonaliging isboti uchun guvoh bo'lgan, jahonning zarralardan iborat shamoyilida quyoshdek ravshan ko'rinib turgan zot!

Orif lirik qahramon dastlabki baytdanoq Allohning birligini asoslashga kirishadi. Uning fikricha, ikki jahon – bu dunyo-yu u dunyo Haqning birligi isboti uchun dalildir. Agar bu dunyoda yaratilgan narsalarga yaxshilab nazar solinsa, ularning hammasi mohiyati va

takrorlanuvchi qoidalarga amal qilishi bilan o'z ijodkoriga dalolat qiladi. U dunyo va unda amal qiluvchi qonunlar ham Uning mavjud va yagonaligini tasdiqlashga xizmat qiladi.

Hamd mavzusining adabiy tasviri bilan bog'liq bir muhim jihat shuki, aksar shoirlar Haqning yagonaligini ta'kidlar va mavjudligini tasdiqlar ekan zarra yoxud zarrot (zarralar) detal-obraziga murojaat qilishadi. Lutfiy ham shu an'anaga rioya qilib ikkinchi misrada Yaratgan jahondagi zarralarning shakl-u shamoyilida ham quyoshdek zohir bo'lib turishini aytadi. Bu holatning o'ziga yarasha sabablari bor, albatta. Birinchidan, Qur'onda yaratilgan narsalardan hech narsa Allohdan maxfiy emasligi, Alloh barcha narsalar va ishlarning guvohi ekanligi "zarra" bilan bog'liq holda tasvirlanadi: "Qaysi holda bo'lsang, Qur'ondan nimani tilovat etsang, ishlardan qay birini qilsang, albatta, Biz o'shanga kirishayotgan paytinglarda sizlarga guvohmiz. Na yer yuzida va na osmonlarda zarra miqdoridagi, undan kichikroq yoki kattaroq narsa Robbingdan maxfiy bo'la olmas, balki, ochiq-oydin kitobdadir" (10/61)[Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf 2023, 215]. Demak, banda har qanday ish qilmasin Alloh unga guvoh hamda yer-u samodagi har bir narsa – zarra miqdoricha, hatto, undan kichik yo kattaroq bo'lsin, Allohdan maxfiy qola olmaydi. Ushbu oyat aynan guvohlik, voqiflik, zarradek mayda narsa tushunchalari bilan bog'liq holda, eng muhimi, Alloh hamisha banda bilan birga ekanini tasdiqlagan holda bayon qilingan. E'tiborlisi, Qur'onda zarra ko'p bora o'lchov va o'xshatilgan narsa o'rnida qo'llanadi. Mazkur jihatlar esa Lutfiy baytidagi zarrot detal-obrazi bilan ham to'la muvofiq keladi. Ikkinchidan, ijodkorlar hamdlarda Haqni tanishga chorlar ekan, avvalo, o'zi anglagan va yetishgan ma'nolarni badiiy ifodalashga harakat qiladi. Haq, oyatda qayd etilganidek, hamisha banda bilan birga ekanini eslatish va Uni tanish uchun ulkan va ochiq-oydin alomatlariga emas, eng kichik zarraga qarash ham kifoya ekanini uqtirish asosiy maqsad bo'ladi. Boshqacharoq aytilsa, zarra detali bunday o'rinlarda "Haq olamdagi jamiyki mavjudotda zuhr etadi" degan tezisni bo'rttirib tasvirlash uchun eng qulay obraz hisoblanadi. Chunki insonning hajm o'lchovi borasidagi eng kichik tasavvuri aynan zarra tushunchasi bilan ifodalanadi. Modomiki, Alloh zarralarda kundek aks etar ekan, boshqa ulkan maxluqotlar haqida gapirishga hojat ham yo'q, faqat bu uchun insonning qalb ko'zi – basirat ko'zi ochiq bo'lishi, Haqni tanishi kerak, demoqchi bo'ladi Lutfiy. Shu ma'noda, zarra obrazi Lutfiy va boshqa ijodkorlar uchun Haq yagona va mavjud, ma'rifatli inson Uni yirik-yirik narsalar emas, hatto, zarrada ham kundek

ravshan holda ko'ra oladi, Alloh hamisha bizni qamrab turadi, degan ma'nolarni yorqinroq ifodalashda juda qo'l keladi.

G'azalning ikkinchi baytida ham Allohning vahdoniyati uning turli sifatлари orqali tasvirlanadi:

Ham avval-u oxirsen-u ham zohir-u botin,
Ham mubdi'yi ashyosen-u ham hayyi tavono [Lutfiy 2012,14].

Baytda Allohning olti ismi qayd etilgan: al-Avval, al-Oxir, al-Zohir, al-Botin, al-Mubdi' va al-Hay. Lirik qahramon bu orqali dastlab Allohning zamon bilan munosabatini oydinlashtiradi, ya'ni U har narsadan avval, ibtidosi cheksiz, ayni paytda, hamma narsadan boqiy, intihosi ham cheksiz bo'lgan zotdir deydi. Al-Zohir ismi Uning mavjudligi har tomonlama ayon ekanini ko'rsatsa, al-Botin ismi U bor bo'lgani holda sezgi vositalarimizdan maxfiy ekanini bildiradi. Al-Mubdi' ismi orqali Haqning yo'qdan bor qiluvchi, yaratuvchi ekaniga ishora qilinsa, al-Hay ismi vositasida Uning mangu tirik zot ekanidan xabar beriladi. Shu tariqa mo'jazzgina baytda Allohning olti muhim ismi (sifati)ning ma'rifati qalamga olinadi. Allohni tanishda borasida chuqur irfoniy haqiqatlar bayon qilinadi. Ma'noning zidlab ifodalanishi, tazodning yuzaga keltirilgani ko'zda tutilgan ma'no yorqinroq ifodalanishiga imkon bergan.

Lirik qahramon shu tarzda Allohning birligi-yu borligini nazariy asoslagach, uchinchi baytdan boshlab butun borliq Uning izmida ekanligini, Unga bo'ysunishini ta'kidlaydi:

Bosh birla muallaq turur amringni eshitib,
Ko'kning taboqotikim erur xirqasi xazro[Lutfiy 2012, 14].

Ya'ni, falakning egniga ko'kimtir xirqa kiygan tabaqa (qavat) lari amringni eshitib boshlari bilan osilib turishadi.

Butun koinot va undagi to'qqiz qavat osmon Haqning amrini eshitib, shunga muvofiq harakat qilishadi. Samovot butunlay buyruqlar va ko'rsatmalar izmida, ularda inon-ixtiyor yo'q. Faqat ko'k emas, balki bahr-u bar – dengizlig-u quruqlik Uning izmida:

Bahr-u bar erur g'arqi naiming aning uchun,
Daryog'a tika mavj tun-u xorog'a xoro.

Avvalo, baytning umumiy mazmuni haqida. Ushbu baytdan "Ey Alloh, dengiz-u quruqlik sening ne'matlaringga g'arq, shu sababli mavj daryoga, tosh qattiq toshga (go'zal) to'n tikadi" degan ma'noni anglash mumkin. Bizningcha, baytdagi "tun" so'zini "to'n" deb o'qish maqsadga muvofiq, "tikmoq" fe'li ham shuni taqozo qiladi. Aslida esa baytda ho'l-u quruqlik Yaratganning ne'matlari bilan to'lib

toshgan, shu boisdan mavjlar daryo uchun, mayda va qattiq toshlar esa toshloq yoxud qaro yer uchun (go'zal) to'n tikadi (bo'ladi) degan irfoniy ma'no tasvirlangan. Qisqasi, haqiqatni mushohada qila olgan odam uchun dengizlar-u quruqlikda Haqning na'matlari, asarlari bisyor. Mavjdan dengizga, toshdan toshga yoki yerga libos qilingani buning yorqin isbotidir. Inson mana shunday ne'matlarga g'arq ne'matlar ichra burkangan, shu bois uning ho'l-u quruqlikka boqib, Robbisini tanimasligi tushunarsiz va imkonsiz, demoqchi shoir.

Baytning birinchi misrasi avvalidagi bahr-u bar ifodasiga ikkinchi misrada dengiz-u xoroning parallel qo'yilishi orif lirik qahramon kechinmalari o'quvchiga yuqumli bo'lishida muhim badiiy vazifa bajargan. Qolaversa, lirik qahramonning mazkur baytdagi kechinmalari avvalgi (uchinchi) baytdagi mushohadalarni ham to'ldirgan, ham unga nisbatan tazod hosil qilgan. Ya'ni, ikkinchi baytda o'rta tashlangan tezis (Sen – hamma narsasan) uchinchi baytda samovot misolida, to'rtinchi baytda esa dengiz-u quruqlik misolida asoslangan. Masalaning bunday ifodasi tasvirga mantiqiylik, izchillik va mutanosiblik bag'ishlagan. Kechinma va qarashlarning kitobxonga estetik ta'siri oshishiga xizmat qilgan. Shuningdek, g'azal – shoirning aniq ijodiy konsepsiyasi asosida yaratilganini ko'rsatib bergan.

Lutfiy g'azalning beshinchi va oltinchi baytlarida ilohiy tajalliyotga oid qarashlarini oshkora badiiy ifodalay boshlaydi:

Anvoyi mazohirkim erur husningga mir'ot,

Ismeduru yo'q sensiz anga hech musammo[Lutfiy 2012, 14].

Ya'ni, turfa xil mazharlar (narsalar, mavjudot, shakl-u shamoyillar) Sening husning uchun ko'zgu bo'lib, Seni anglatmaydigan, Sen ism bermagan birorta ism (mavjudot) yo'qdir.

Agar "tajalli" atamasi lug'aviy jihatdan "oshkor bo'lmoq, ko'rinmoq, zuhur etmoq" ma'nolarini, istiloh sifatida "g'aybdan kelgan va qalbda zohir bo'lgan nurlar"ni anglatishi e'tiborga olinsa, Lutfiy yuqoridagi baytda tajallining istilohiy ma'nosini nazarda tutgani oydinlashadi. Qayd etish kerakki, Lutfiy baytda qo'llagan ism va musammo so'zlari ham tasavvufda aynan tajalli nazariyasi bilan aloqador atamalar hisoblanadi. Tajallida noaniqlikdan aniqlikka, qorong'ulikdan yorug'likka, g'aybdan shuhudga tomon boriladi. Manbalarda tajallining bir necha turlari farqlanadi. Lutfiyning tasvirlari shuhudiy tajalliga muvofiq keladi: "Shuhudiy tajalli – nur deb atalgan borliqning zohir bo'lishi. Bu Haq ismlarining suratlari bilan koinotda, olamda zohir bo'lishi bo'lib, asosan, koinotda, olamda ismlarning suratlaridan iboratdir". Xuddi shu singari sifat

tajallisi, ism tajallisi, fe'l tajallisi ham ajratiladi. "Tajallining bu turlarida shunga muvofiq sifatta mavsum, ismda musammo, fe'lda foil mulohaza va mushohada etiladi".

Demak, baytda "turfa xil mazharlar (narsalar, mavjudot, shakl-u shamoyillar) Sening husning uchun ko'zgu" deyilganda shuhudiy tajalli, "Seni anglatmaydigan, Sen ism bermagan birorta ism (mavjudot) yo'q" deyilganda ism tajallisi nazarda tutilgan. Ikkinchi misrada ism (nom) va musammo (ism beruvchi) atamalarining qo'llanishi shunday deyishga to'la asos beradi. Lutfiyning orifona dunyoqarashga ega bo'lgan lirik qahramoni bu o'rinda ilohiy nurning borliqdagi suratlarda namoyon bo'lishini mushohada qilishga, olamdagi har bir ismda (haqiqatda) musammo – ism qo'ygan zot (Alloh)ni idrok etishga chog'lanadi. E'tiborli tomoni, uning barcha intilishlari, harakatlari tajalli nazariyasi va amaliyotiga to'la muvofiq keladi. Fikr ifodasida so'fiyona atamalardan foydalanilgani mazkur qarashlarni tasdiqlaydi

Lutfiy oltinchi baytda ham yuqoridagi fikrlarini davom ettirib yozadi:

Husn elining og'zidin tushmaydur otingkim,
Har zarra erur vahdatingiz izhoriga go'yo[Lutfiy 2012, 14] .

Ya'ni, Sening oting (isming – haqiqating, zoting) husn eli (yaratilqlar) tilidan tushmaydi, har bir zarra Sening vahdating (yagonaliging)ni tasdiqlab so'zlab turadi.

Ushbu bayt mohiyatan o'zidan avvalgi baytda aytilgan musammo (ism beruvchi, Alloh) jilva qilmaydigan ism (haqiqat) yo'qdir degan tezisning davomi bo'lib, bunda yuqoridagi nazariy qarashga real hayotdan bir isbot keltiriladi. Maxluqotning barchasi o'z Yaratuvchisini zikr qiladi, Unga tasbeh aytadi, har bir zarra Haqning vahdati – yakka-yu yagonaligini izhor qilish uchun tilini burro qiladi. Faqat buni istalgan kishi emas, balki ma'rifat sohibi bo'lgan, Haqni tanigan insonlargina mushohada etishadi. Qur'oni Karimda marhamat qilinadi: "Unga yetti osmon-u yer va ulardagi kimsalar tasbih aytur. Uning hamdi ila tasbih aytmagan hech bir narsa yo'q. Lekin ularning tasbihini anglamaysizlar. Albatta, u haliym va sermag'firat Zotdir" (17/44) . Ushbu oyatda aytilganidek, butun borliq va undagi yaratilqlar Allohni poklab yod etishadi, Unga tasbeh aytishadi, Uni zikr qilishadi. Mazkur ilohiy haqiqatlar Lutfiy singari mutasavvif shoirlar ijodida yuqoridagi baytda bo'lganidek badiiy tasvirlanadi. Tajallidan bahramand bo'la oladigan bunday kishilar tasavvufda "tajalli as'hobi" deb yuritiladi. Tajallining bu turi tasavvufda rahimiy tajalli deb ataladi. "Rahimiy tajalli – bu

tajalli bilan mo'minlar, siddiqlar va oriflar tavhid, ma'rifat va rizo kabi ne'matlarga yetishadilar". Lutfiyning lirik qahramoni ham orif bo'lgani bois "olamdagi har zarra Haqning vahdatini tasdiqlab tasbeh, zikr aytishi"ni mushohada qilish ma'rifatiga ega. U mana shunday yuksak ma'rifatdan bahramandligi bilan kifoyalanib qolmay, uni go'zal ifodalarda jonlantirib tasvirlaydi va boshqalarni ham shunday ma'rifat sohibi bo'lishga chorlaydi.

G'azalning oxirgi baytida muallif tasvir yo'sinini o'zi tomonga buradi va yuqorida aytganlaridan biroz ko'ngli to'lmaganini aytadi:

Ahmad dam la uhsi urar chun sifatingda,
Ne haddi bila Lutfiy sano aylasun insh[Lutfiy 2012, 14].

Ushbu baytdagi "sifatingda" so'zi umumiy mazmunga yaqin bo'lsa ham, biroz yotishmagandek tuyuladi. S.G'aniyeva nashrida esa bu so'z "san'atingda" tarzida o'qilgan. Bizningcha, bu so'z "sanoyingda" tarzida bo'lishi kerak, chunki baytning birinchi misrasiga "La uhsi sana'an alayka" hadisi asos qilib olingan bo'lib, misradagi "la uhsi" so'zi ana o'sha hadisdan iqtibos hisoblanadi. U hadisda "sana'an" (sanoyingni) so'zi ham borligidan kelib chiqsak, Lutfiy keyingi misrada Alloh hamdi, sanosi borasida yozganidan kelib chiqsak, gap bu yerda sano (hamd) haqida ketmoqda, sifat haqida emas deb aytish mumkin.

Shu mantiqqa tayanib baytni shunday nasriy bayonga aylanitirish mumkin: "Ahmad (Muhammad a.s.)dek inson Sening sanoying (hamding) borasida "La uhsi sana'an alayka" (Sening sanoyingni (maqtovingni) hisoblay olmayman) degan ekan, Lutfiy qanday haddi sig'ib Sening sanongni yozib uddalay olsin?!". Lutfiy maqtaga kelib o'zining Haqning hamdini aytish bobida juda ojiz ekanini tan oladi va olti baytda yozganlaridan qoniqmaydi. Shu tarzda Allohning hamdini aytish naqadar mushkulligiga, U har qancha ta'riflanmasin kam bo'lishi, nuqsonli hisoblanishiga ishora qilib qo'yadi. Boshqa baytlarda bo'lganidek ushbu fikrini ham Ahmad (Muhammad) alayhissalomning muborak so'zlari bilan asoslab ketadi. Boshqacharoq aytilsa, o'zining go'zal va betakror orifona talqinlari borasida odob yuzasidan kamtarinlik qiladi.

Xulosa

Lutfiy ushbu hamd g'azalida Allohning vahdoniyati – bir-u borligini badiiy tarannum etadi. Matladan maqtaga qadar butun borliqda Allohning hikmati, haqiqati va sifatleri namoyon bo'lishi, olam va undagi mavjudotlar Uning jamoli jilvasi uchun ko'zgu sifatida yaratilgani, ma'rifat sohiblari ushbu mazharlarda zuhr etgan

Haqning jamolini, zotini mushohada qilishi, koinotdagi barcha narsa, hatto, zarralar ham Alloh yodi va hamdi bilan go'yo – so'zlovchi ekani tasvirlanadi. Shoir kechinma va fikrlar ifodasida original va go'zal ifoda va tasvirlar topadi. Tashbeh, tazod, jonlantirish, iqtibos, tamsil kabi san'atlardan unumli foydalanadi. Orif shaxs ma'naviy olamini orif lirik qahramon nigohi, tafakkur tarzi, Haqni tanish yo'lidagi qarashlari orqali yoritib beradi.

Adabiyotlar

- Lutfiy. (2012). Devon. Nashrga tayyorlovchi S.Erkinov. – Toshkent: G'G'ulom nomidagi NMIU. – B. 412.
- Guharin Sayyid Sodiq. (1380). Sharhi istilohoti tasavvuf. J. 6. – Tehron: Zavvor. – S. 369.
- Uludag' Suleyman. (2016). Tasavvuf terimlari so'zlugi. – Istanbul: Kbalci. – S.239.
- Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. (2023). Qur'oni Karim va o'zbek tilidagi ma'nolar tarjimasiToshkent: Hilol-Nashr. – B. 632.
- Ashurova, G. (2022). Tarixiy shaxs tasvirida tarixiy fakt va talqin muammosi. *Uzbekistan: Language and Culture*, 3(3).
- Ashurova, G. (2020). Artistic Interpretation of Alisher Navoi's Image in Uzbek Literature of the Independence Period. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(04).
- Ашурова, Г. (2024). Navoiy obrazi va poetik tasvir uyg'unligi. *Узбекистан: язык и культура*, 1(2), 41-49.
- Ashurova, G. (2024). The Problem of Historical Fact and Interpretation in the Portrait of a Historical Person. *SPAST Reports*, 1(1).
- Tukhliev, B., & Ismailov, I. (2020). The image of Iskandar in turkic sources. *International Journal of Scientific & Technology Research*, 9(02), 1195-1200.
- Ismoilov, I. (2021). About the Talismans of Iskandar (Alexander) by Alisher Navoi. *International Journal of Linguistics, Literature and Culture*, 7(3), 139-145.
- Исмаилов, И. (2023). Nizomiy va Navoiy: bir mavzuning turfa talqini. *Узбекистан: язык и культура. Литературоведение.*, 1(1), 18-32.

The image of the arif Luti's poetry

Nargiza Boymuratova¹

Abstract

Uzbek poetry of the first half of the 15th century has a significant place in the history of literature due to the diversity of the world of images in ghazals, their mystical concepts. The works of Sakkokiy, Lutfiy, Atoy and Gadoiy, who lived and worked in this period, stand out. It is impossible to understand the original content of the works of this period without knowing the true meaning of mystical symbols.

This article analyzes the image of scholar in the ghazals of Lutfiy, who lived and created in this period. The meanings attached to images in mystical ghazals are explained with examples.

Keywords: *Maulana Lutfi, ghazal, mysticism, the image of a scholar, the world of symbols, mystical-mystical concepts, istilah, content, artistic interpretation.*

References

- Lutfiy. (2012). Devon. Nashrga tayyorlovchi S.Erkinov. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi NMIU. – B. 412.
- Guharin Sayyid Sodiq. (1380). Sharhi istilohoti tasavvuf. J. 6. – Tehron: Zavvor. – S. 369.
- Uludag' Suleyman. (2016). Tasavvuf terimleri so'zlugi. – Istanbul: Kibalci. – S. 239.
- Guharin Sayyid Sodiq. Sharhi istilohoti tasavvuf. J. 9. – Tehron: Zavvor, 1380. – S. 632.
- Muhammad Yusuf Muhammad Sodiq. (2023). Qur'oni Karim va o'zbek tilidagi ma'nolar tarjimasi. – Toshkent: Hilol-Nashr. – B. 632.
- Mavlono Lutfiy. (2010). Manzumalar. Nashrga tayyorlovchilar: S.G'anieva, R.Alimuhamedov. – Toshkent: MERIYUS, – B. 9. (- 50 b.)
- Uludag' Suleyman. (2016). Tasavvuf terimleri so'zlugi. – Istanbul: Kibalci, – S. 239.
- Ashurova, G. (2022). Tarixiy shaxs tasvirida tarixiy fakt va talqin muammosi. *Uzbekistan: Language and Culture*, 3(3).
- Ashurova, G. (2020). Artistic Interpretation of Alisher Navoi's Image in Uzbek Literature of the Independence Period. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(04).
- Ашурова, Г. (2024). Navoiy obrazi va poetik tasvir uyg'unligi. *Узбекистан:*

¹ Boymuratova Nargiza Bozorboyevna – Independent researcher of Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoiy.

E-mail: nargizaboymuratova84@gmail.com

ORCID ID: 0009 0008 26270603

For citation: Boymuratova, N. 2025. "The image of Arif in Luti's poetry". *Uzbekistan: Language and Culture*. 2(4): 94-104.

язык и культура, 1(2), 41-49.

Ashurova, G. (2024). The Problem of Historical Fact and Interpretation in the Portrait of a Historical Person. *SPAST Reports*, 1(1).

Tukhliev, B., & Ismailov, I. (2020). The image of Iskandar in turkic sources. *International Journal of Scientific & Technology Research*, 9(02), 1195-1200.

Ismoilov, I. (2021). About the Talismans of Iskandar (Alexander) by Alisher Navoi. *International Journal of Linguistics, Literature and Culture*, 7(3), 139-145.

Исмаилов, И. (2023). Nizomiy va Navoiy: bir mavzuning turfa talqini. *Узбекистан: язык и культура. Литературоведение*, 1(1), 18-32.

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

O'zbekiston: til va madaniyat (O'zTM) – zamonaviy O'zbekiston (sobiq Turkiston) bilan bog'liq bevosita Markaziy Osiyo mintaqasini birlashtiradigan til, tarix, san'at, etnografiya, madaniyat va ijtimoiy fanlar sohalarini qamrab olgan ilmiy jurnaldir. O'zTM munozarali, zamonaviy, innovatsion, konseptual jihatdan qiziqarli, original mavzudagi ilmiy tadqiqotlarni nashr qiladi. Jurnal lingvistika, adabiyotshunoslik, tarjimashunoslik, din, falsafa, ilohiyot, fan, ta'lim, metodika, sotsiologiya, psixologiya, tarix, madaniyat, san'at, etnologiya, etnografiya, antropologiyaga oid ilmiy yo'nalishdagi maqolalar va taqrizlar hamda konferensiya hisobotlarini qabul qiladi.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo'lyozmalar o'zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, boshqa turkiy tillarda ham qabul qilinadi. Agar muallif o'z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr ettirmoqchi bo'lsa, unda qo'lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etilishi lozim.

Qo'lyozmalar MS Word (.doc) formatida (uzlangcult@gmail.com) elektron pochtasiga yuboriladi. Iqtiboslar va izohlar uchun MS Word menejerini qo'llash mumkin.

Barcha qo'lyozmalar tahririyatga muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma'lumot bilan taqdim etiladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig'i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o'ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo'lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantiriladi. Maqola matni 3 000–5 000 so'zdan iborat bo'lishi kerak.

O'zbek va ingliz tillarida 100–150 so'zdan iborat abstrakt (Abstrakt) va 5–10 so'zdan kam bo'lmagan kalit so'zlar (o'zbek va ingliz tillarida). Abstraktda maqolaning qisqacha mazmuni va dolzarbligi, tadqiqot natijalari aks etishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati 5 sahifadan oshmasligi kerak.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo'lishi mumkin) 1500 so'zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so'ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo'limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to'q bo'yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o'zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tilda yozilgan bo'lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – to'q bo'yoqda, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki" shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qavs ichida () satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satr boshidan, boshqa barcha qatorlari xatboshidan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

V.1. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

Matnda qo'lyozma (toshbosma)ga havola berish:

[Xondamir, Makorim, 17^a]

VII.2. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Qudratullayev, Hasan. 2018. *Boburning adabiy-estetik olami*. Toshkent: Ma'naviyat.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Qudratullayev 2018, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (a). *Alisher Navoiy: manbalarining qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Sirojiddinov 2011 (a), 99]

[Sirojiddinov 2011 (b), 67]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Abdurahmonov, G'anjion, Alibek Rustamov. 1984. *Navoiy tilining grammatik xususiyatlari*. Toshkent: Fan.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdurahmonov, Rustamov 1984, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq muallifi bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismi to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda, birinchi muallifning ismi yozilib, davomida *va boshqalar* deb ko'rsatiladi:

[Familiya va boshqalar nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Abdug'afurov, Abdurashid. 2016. "Badoye' ul-bidoya"ning tuzilish sanasi". *XX asr o'zbek mumtoz adabiyotshunosligi*, Olim To'laboyev muharrirligida, 174–184. Toshkent: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdug'afurov 2016, 176]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL. Foydalanilgan sana.

Mamatov, Ulug'bek. 2018. *O'zbekiston madaniyatida tarixiy janrdagi tasviriy san'at asarlari*. Toshkent: Mumtoz so'z. <https://kitobxon.com/uz/catalog/sanat/>. 12.03.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mamatov 2018, 11]

Ikki mualliftomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2017, 19-hujjat]

VII.3. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi". *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari.

Mahmudov, Nizomiddin. 2013. "Termin, badiiy so'z va metafora". *O'zbek tili va adabiyoti* 4: 3 – 8.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mahmudov, 2013, 5]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Aminov, Hasan. 2018. "O'zbekiston san'atida temuriylar siymosi". *O'zbekistonda xorijiy tillar* 2: 246 – 253. doi: 10.36078/1596780051.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Aminov 2018, 248]

7.4. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasida chop etilgan maqolasida

aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro'yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo'yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo'lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko'rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr sanasi. Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. "Jomiy "Xamsa" yozganmi?." *O'zbekiston adabiyoti va san'ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Jabborov, Rustam. 2019. "Navoiyning Tabrizda yashagan xorazmlik kotibi". *UZA: O'zbekiston Milliy axborot agentligi*, 08.12. <https://uza.uz/uz>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Jabborov 2010, 17]

Maqola so'ngida foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro'yxati ikki qismdan iborat bo'lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko'rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini "*The Chicago Manual of Style, 16th Edition*" qo'llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko'rib olishingiz mumkin.

GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS

Uzbekistan: Language and Culture is an academic journal, publishing research in linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies. We aim to publish cutting edge, innovative, conceptually interesting, original case studies and new research, which shape and lead debates in multifaceted studies. We do not publish economic analyses or policy papers. Any opinions and views expressed in publications are the opinions and views of

the authors, and the publishers are not responsible for the views/ reviews of the contributors.

The journal is published four times a year. The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcomed. In addition to research articles, the journal welcomes book reviews, literature overviews, conference reports and research project announcements.

1. General

- Submission Guideline

1. Manuscripts may be submitted at any time during the year. However, if the author wishes to have his/her manuscript published in a certain issue of the journal, the submission should be made at least five months in advance of the proposed publication date.

2) Manuscripts should be submitted by email (uzlangcult@gmail.com) as an attachment in MS Word document (.doc) format and use MS Word Source.

3) All manuscripts should be submitted with a cover page including an email address, a mailing address and a short introduction about the author(s) /contributor(s)'.

2. Manuscript format

1) The main texts should be written in Times New Roman font, 12 point, and single-spaced in 44 pagination with 1-inch margins.

2) Submissions must follow the author-date system of The Chicago Manual of Style, 16th Edition.

3) Quotations are given in brackets in the text.

4) A research article should normally be no more than 9,000 words in length, including the following contents:

- an abstract of 150-200 words (in English, Russian, and Uzbek) and seven to ten keywords;

- a list of references of no more than five (5) pages;

- tables and figures, if any.

5) A book review should generally be about 1,500 English words (or other languages) in length, and must include the heading and closing in the following format:

- Heading: Title of the Book. By Author's Name(s). City of Publication: Publisher Name, Year. pp. Price, ISBN:, (hardcover/paperback).

- Closing: Book reviewer's name, affiliation and postal address at the end.

6) Style Points Headings. Limit: Four levels.

Level 1. Title Style (e.g. the first letter of each word upper case, except prepositions), Bold, and 14 point.

Level 2. Title Style, Italics, 14 Point.

Level 3. Modified "down" style (first letter upper case, or first letter of first two words if the first word is an article), Bold, and 12 point.

Level 4. Modified down style, Bold, 11 point.

3. Style and Usage

1) Translation

- Translated excerpts from classical texts or non-English sources should be annotated with clarification of its original/published language and translator. Likewise, "Author's own" translations of quoted texts should be noted as such.

- The author is expected to provide an English translation of key terms in the work, rather than a translator without expertise in the subject.

- Excerpts or quoted texts from published translation will not be edited. However, UzLC editors may query or modify translations of key terms or texts provided by the author.

- Where necessary, short supplementary information such as dates, an item in its original characters, or the Romanized form of a non-English item, may be included.

- Names of foreign publishers, and titles of sources published in a foreign language should primarily appear in Romanized form without translation. However, if necessary, a translation may be added in brackets ([]).

2) Names and Terms

- Place Names (foreign):

Designation for division of areas should be either translated or hyphenated after the given area name.

Designation for geographical/structure names are not hyphenated, and appear without the equivalent English term.

Institutional names are considered proper nouns. Their names should appear following the preference of the individual institutions.

3) The descriptive designation of a period is usually lowercase, except for proper names or traditionally capitalized terms.

4. Quotation

1) Block Quotations:

- A block quotation should start with double line spacing and an indentation from the left margin. From the second paragraph of the block quotation, additional paragraph indentation is needed.

Texts in block quotation should be written in Times New Roman 10 pts., and not be entirely italicized.

5. Others

1) There is one space after sentence punctuation and not two.

2) The end parenthesis, closing quotation mark, and footnote numbers come after the sentence punctuation.

3) For parentheses within parentheses, use brackets ([]).

6. Basic Citation Format

The following examples illustrate citations using the **author-date** system. Each example of a reference list entry is accompanied by an example of a corresponding parenthetical citation in the text. For more details and many more examples, see chapter 15 of *The Chicago Manual of Style*.

BOOK

Reference List (hanging indent):

Pollan, Michael. 2006. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of How Eating Has Evolved*. New York: Penguin.

In Text Cite:

[Pollan 2006, 99–100]

Reference List (hanging indent):

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. 2007. *The War: An Intimate History, 1941–1945*. New York: Knopf.

In Text Cite:

[Ward and Burns 2007, 52]

For four or more authors, list all of the authors in the reference list; in the text, list only the first author, followed by et al. (“and others”):

[Barnes et al. 2010, 847]

Reference List (hanging indent) book chapter:

Kelly, John D. 2010. “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War.” In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press.

In Text Cite:

[Kelly 2010, 77]

Chapter of an edited volume originally published elsewhere (as in primary sources):

Reference List (hanging indent) book originally published elsewhere:

Cicero, Quintus Tullius. 1986. “Handbook on Canvassing for the Consulship.” In *Rome: Late Republic and Principate*, edited by Walter Emil Kaegi Jr. and Peter White. Vol. 2 of University of Chicago Readings in Western Civilization, edited by John Boyer and Julius Kirshner, 33–46. Chicago: University of Chicago Press. Originally published in Evelyn S. Shuckburgh, trans., *The Letters of Cicero*, vol. 1 (London: George Bell & Sons, 1908).

In Text Cite:

[Cicero 1986, 35]

BOOK PUBLISHED ELECTRONICALLY

If a book is available in more than one format, cite the version you consulted. For books consulted online, list a URL; include an access date only if one is required by your discipline. If no fixed page numbers are available, you can include a section title or a chapter or other number.

Reference List (hanging indent):

Austen, Jane. 2007. *Pride and Prejudice: A Novel in Five Books*. New York: Penguin Classics. Kindle edition.

In Text Cite:

[Austen 2007, 101]

Reference List (hanging indent):

Kurland, Philip B., and Ralph Lerner, eds. 1987. *The Founders' Constitution*. Chicago: University of Chicago Press. <http://press-pubs.uchicago>.

edu/founders

In Text Cite:

[Kurland and Lerner, chap. 10, doc. 19]

JOURNAL ARTICLE

Article in a print journal

In the text, list the specific page numbers consulted, if any. In the reference list entry, list the page range for the whole article.

Reference List (hanging indent):

Weinstein, Joshua I. 2009. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104:439–58.

In text cite:

[Weinstein 2009, 440]

Article in an online journal

Include a DOI if the journal lists one. A DOI is a permanent ID that, when appended to <http://dx.doi.org/> in the address bar of an Internet browser, will lead to the source. If no DOI is available, list a URL. Include an access date only if one is required by your discipline.

Reference List (hanging indent):

Kossinets, Gueorgi, and Duncan J. Watts. 2009. "Origins of Homophily in an Evolving Social Network." *American Journal of Sociology* 115:405–50. doi:10.1086/599247.

In text cite:

[Kossinets and Watts 2009, 411]

Article in a newspaper or popular magazine

Newspaper and magazine articles may be cited in running text ("As Sheryl Stolberg and Robert Pear noted in a New York Times article on February 27, 2010..."); they are commonly omitted from a reference list. The following examples show more formal versions of the citations. If you consulted the article online, include a URL; include an access date only if your discipline requires one. If no author is identified, begin the citation with the article title.

Reference List (hanging indent):

Mendelsohn, Daniel. 2010. "But Enough about Me." *New Yorker*, January 25.

In text cite:

[Mendelsohn 2010, 68]

Reference List (hanging indent):

Stolberg, Sheryl Gay, and Robert Pear. 2010. "Wary Centrists Posing Challenge in Health Care Vote." *New York Times*, February 27. <http://www.nytimes.com/2010/02/28/us/politics/28health.html>.

In text cite:

[Stolberg and Pear 2010, 12]

WEBSITE

A citation to website content can often be limited to a mention in the text ("As of July 19, 2008, the McDonald's Corporation listed on its website . . ."). If a more formal citation is desired, it may be cited as in the examples below. Because such content is subject to change, include an access date or, if available, a date that the site was last modified. In the absence of a date of publication, use the access date or last-modified date as the basis of the citation.

Bibliography (hanging indent):

Google. 2009. "Google Privacy Policy." Last modified March 11. <http://www.google.com/intl/en/privacypolicy.html>.

In text cite:

[Google 2009]

Reference List (hanging indent):

McDonald's Corporation. 2008. "McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts." <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

In text cite:

[McDonald's 2008]

Jurnal 2017-yil 26-oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot
va axborot agentligi tomonidan № 0936 raqam bilan ro'yxatdan o'tgan.
Tahririyatga kelgan maqolalar mualliflarga qaytarilmaydi.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc)
dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan ro'yxatga
kiritilgan (30.10.2021. № 308/6).

Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos
Hojib ko'chasi 103-uy.
Telefonlar: +99871 281-45-11, +99871 281-41-93.
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz
E-mail: uzlangcult@gmail.com